

ЗА „КОМПАНИЯ“
В РОМСКОТО ГЕТО НА СЛИВЕН

Английският
педофил
плащал по
30 лева на дете

»4

СЪБОТА - НЕДЕЛЯ 14 - 15 септември 2019 г.

ПРОУДА

**NEFTY
METALS**

**ИЗКУПУВА
КОЛИ ЗА СКРАП**

СОФИЯ - 0889 111 200

ПЛОВДИВ - 0882 863 410

ДЕВНЯ - 0519/56 600; 0888 155 661

БУРГАС - 0884 000 133; 0882 535 232

МЕЗДРА - 0897 777 109

1,90 лв.

АМЕРИКАНЕЦЪТ, КОЙТО ОТКРИ Валя Балканска за света

Мартин Кейниг идва в България, открива фотоизложба под патронажа на вицепрезидента Илияна Йотова

МАРИЕЛА БАЛЕВА

Малцина българи са чували името на този американец, а още по-малко са хората, успели да се запознаят и да контактуват с него. И ако с право се питате кой е той, то най-логичният и лесен отговор е: Мартин Кейниг е човекът, открил и записал преди повече от петдесет години как младата певица от Смолян Валя Балканска изпълва „Излел е Делю хайдутин“. Кейниг допринася българската народна песен да бъде избрана за златната плоча, която лети на борда на американския спътник „Вояджър 2“ като поздрав от планетата Земя към галактиката.

Сега този американски етнограф, влюбен в българските традиции и фолклор, е в България по покана на вицепрезидента Илияна Йотова, която е впечатлена от срещата си с него през март тази година. Тя и българската група, която е в Сиатъл (САЩ) за да се види с българските сънародници там, отиват в скромната му къща на остров Вашон (близо до Сиатъл). Води ги известният ни фотограф Иво Хаджимишев, който е негов приятел отдавна. И оттук тръгва всичко. Мартин Кейниг им показва най-голямото си богатство - хиляди снимки от България, целия си архив, в който е събрана историята на едни традиции, вече почти изчезнали.

Малко е да се каже, че Илияна Йотова е впечатлена от американеца и топлото му чувство към страната ни. Още по-интересното е друго, как този човек е заразил буквално хиляди американци с обичта си към българските традиции. В крайпътно заведение до ферибота, на острова има огромна снимка на Валя Балканска. При българската група идват десетки хора и всеки се опитва да разкаже какво знае за България и каква лична история има с нея. Йотова и всички от групата ни са толкова изумени, че вицепрезидентката веднага споделя родината се спонтанна идея за тази изложба на Мартин Кейниг, която ще се открие другата седмица у нас (18 септември). А освен фотоизложбата, чийто куратор е Иво Хаджимишев, на другия ден - 19 септември, ще бъде представен и един изключително луксозен албум с фотографии на Кейниг, заедно с историята на всяка една от тях. Албумът е направен в печатница в Солун, той е двуезичен - на английски и на български, с два компактдиска, в които има и неиздавани записи досега, направени по време на няколко посещения на Мартин в България от 1966-а до 1979 година.

На 18 септември в Националната художествена галерия ще бъде открита документална фотоизложба от 73 фотографии на американския етнограф Мартин Кейниг. Изложбата „Ехо от Балканите XX век: Портрети и звуци от България“, която ще продължи 2 месеца, е под патронажа на вицепрезидента Илияна Йотова, а неин съставител е известният фотограф Иво Хаджимишев.

▲ 1967 г. Мартин Кейниг записва на магнетофона си участници във фолклорния фестивал в Ямбол.

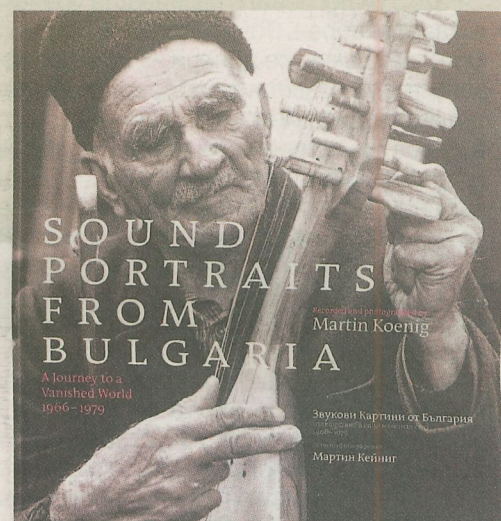
»
Съставител на изложбата е фотографът Иво Хаджимишев

»
73 фотографии показват живата картина на българските традиции

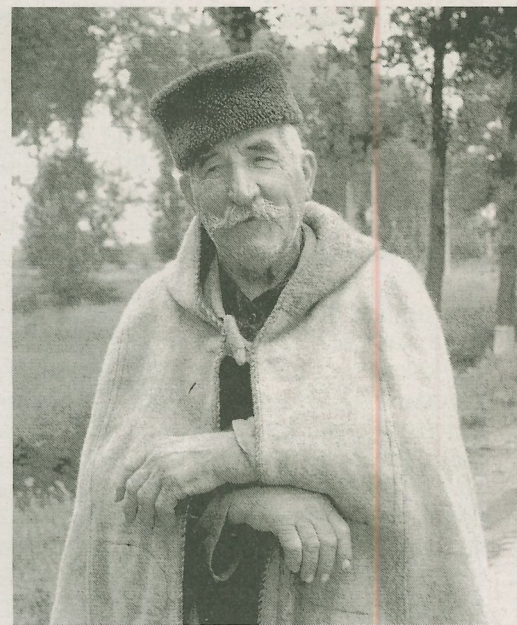
Историята на американеца, влюбен в България е изключително интересна. Той пристига в далечната за него балканска страна през 1966-а, изпълнен с положителна енергия и любопитство към автентичността на недобре познатата в САЩ етническа и музикална култура на Югозападна Европа.

По това време Мартин Кейниг е инструктор по народни танци в колежа „Барнард“ към Колумбийския университет в Ню Йорк. „Той тръгва към България с препоръчително писмо до „когото потрябва“, представящо неговата мисия, от авторитетната антроположка Маргарет Мийд. Втората, не по-малко важна препоръка той получава от един българин, емигрирал в САЩ след испанската Гражданска война (1936 - 1939). Той е лекар, при когото Мартин попада като пациент. Оказва се, че Живко е брат на големия график Борис Ангелушев“, разказва Иво Хаджимишев.

Ето как от дома на семейство Ангелушеви в Драгалевци започва пътят на Мартин към България. Ползващият се с голям авторитет художник представя и

▲ Корицата на албума „Звукови картини от България“.

▲ Пастир от шопския регион, сниман от Кейниг през 1966 г.

гарантира за Мартин Кейниг пред Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина и в БАН. Той го въвежда и в кръга на свои най-близки приятели, между които са поетът Валери Петров и художникът Христо Нейков. Разбира се, Валери Петров запознава зет си Иво Хаджимишев с американеца.

Мартин обикаля България, за да изучава фолклорни танци и същото време снима. Проявява голям интерес към всичко, свързано с фолклора и българските традиции. Той пътува неуморно навсякъде - по села, паланки и градове, в най-затънени места на родината ни. Включително отива и в Гърция, Румъния и Югославия. След 1966 г. той се връща още шест пъти в България до 1979 г. и непрекъснато снима и прави звукозаписи. Пътува в един микробус „Фолксваген“, а при едно от пътванията си идва заедно с Етел Рейм, с която по-късно ще основат в Ню Йорк Център за балкански изкуства. Всъщност тя е жената, която чува за първи път Валя Балканска как пее на първия Копривщенски събор (1965 г.) и му казва непременно да я намери, защото изпъл-

Валя Балканска пред обектива на Кейниг в село Арда, Родопи, 1968 г. и по време на записа.

Март 2019 г. - Илияна Йотова и Мартин Кейниг в дома на етнографа в САЩ.

▲ 2016 г. Мартин заедно с лазарките, които е записал през 1967 г. в Бистрица. Снимка ИВАЙЛО ТОГОВ

нението ѝ е било незабравимо. Когато пристига в България, Мартин заявява в Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина, че иска да я запише за западната публика. Разбира се, оттам веднага му предлагат други певци, но американецът отказва и настоява да го свържат именно с малко известната Валя Балканска. Когато отива в Смолян, по това време вероятно Валя Балканска е работела в читалището.

По спомените на сина на музиколога Вергилий Атанасов - Николай (водещият на музикално предаване в БНР Ники Атанасов), който е придружавал баща си в това пътуване, записът е бил направен в Смолян на 27 юни 1968 година. В работната група са били Етел Райм, Мартин Кейниг и Вергилий Атанасов. А тонинженерът Дейвид Джоунс направил записа отведнъж в една празна училищна класна стая и съседен коридор, откъдето свирят гайдарите Стефан Захманов и Лазар Коневски, за да не доминират над гласа на певицата. Младата Валя притичва до училището без никаква подготовка или пиене на сурови яйца. Ето как без

репетиции само с един дубъл е направен записът на „Излел е Делю хайдутин“. Всички присъстващи буквално онемели от гласа на усмихнатата и непретенциозна българка - облечена с обикновена жилетчица и без нищо по-така, заради гостите.

След завръщането си от България Балканският център за изкуства в Ню Йорк, подпомаган от авторитетния институт „Смитсониян“, организира фолклорни фестивали, заснема документални филми, издава грамофонни плочи с автентичен фолклор от балканските страни, в това число и две дългосвирещи винилови плочи със записи от България. Именно в една от тези плочи години по-късно екипът на Карл Сейгън, не без помощта на Мартин Кейниг, открива песента, изпълнена от Валя Балканска и двамата гайдари. И на 20 август 1977 г. на борда на „Вояджър“, тази песен отлита в открития Космос.

В своите пътувания американецът непрекъснато снима с 16-милиметрова камера, а на рамото му винаги има по 2-3 фотоапарата. Същите тези апарати,

архивът му, ролковият магнетофон, с който е записвал - се намират в дома му на остров Вашон.

След пътуванията си из нашите земи той е завладян изцяло от преживяното. И осъзнава как пред очите му изчезва цял един свят с култура на патриархално общество с изключителни традиции, ред и ценности. Това всъщност е българското село, което слиза в града, за да си търси работа. А тези носии, обичаи са обречени да бъдат заличени от индустриализацията и урбанизацията. И той веднага разбира, че ако не увековечи това, то ще бъде забравено. Започва да снима всичко - седянки, помени, сватби, оркестри, музиканти - цялата неподправена красота на българското село, а не фризирания фолклор. И това дава смисъл на неговия професионален живот на етнограф.

През 2006 г. прави изложба в София пак по идея и съставителство на Иво Хаджимишев. Той е убеден, че голямата заслуга Мартин да успее с този свой проект в онези години се дължи на българите, които му оказват пълно съдействие, разбирайки чистите му намерения. Първо журналистът Георги Тодорчев - наш кореспондент в САЩ, който дава ласкави отзиви за него и горещо съгласие американецът да дойде тук, Евгения Камова, Райна Кацарова, Вергилий Атанасов, Анна Илиева, Борис Ангелушев... За сегашната фотоизложба Хаджимитев избира 73 кадъра от над 4000! Кадри, на които са запечатани българските фолклорни традиции.

За представянето на албума с два диска „Звукови картини от България“ българите от Сиатъл помагат много - те са направили 3 филма за него. На представянето му на 19 септември са поканени много от наследниците на хората, които Мартин Кейниг е снимал и записвал по време на посещенията си в България. Самият Кейниг в уводното си есе на албума пише: „Казват, че трябва да знаеш откъде идваш, за да знаеш накъде отиваш. Хората, които съм снимал, могат да осигурят връзката с един изчезнал начин на живот, който не бива да бъде забравен, защото разкрива силата и красотата на човешкия дух, които в копнежа си може би дори не осъзнаваме, че ни липсват.“

Записът с Валя Балканска става отведнъж в една класна стая на смолянско училище